

The Historical Stratification and Destroyed Monuments Dated To the Ottoman Period in the Context of the İstanbul - Atatürk Boulevard

Zeliha Hale Tokay*, Hayriye İsmailoğlu**

* Doç. Dr. Zeliha Hale Tokay, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Restorasyon Ana Bilim Dalı,

Öğr. Gör. Hayriye İsmailoğlu, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Mimarlık Bölümü,

E-mail: zeliha.hale.tokay@msgsu.edu.tr, hismailoglu@fsm.edu.tr

Copyright © 2018 Zeliha Hale Tokay, Hayriye İsmailoğlu. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ABSTRACT

The Historical Peninsula is one of the best known conservation areas in the historical context of İstanbul. This area is settled continually by many and different civilizations from past to present. As a result of this continuous settlement, the historical peninsula had a multi-layered texture. The traces of multi-layered texture can easily be examined in the Atatürk Boulevard in the context of 3 different historical periods named as Byzantine, Ottoman and Republic.

This multi-layered character of The Atatürk Boulevard is examined especially in the context of the ottoman and the republic period. The historical buildings located in this area dated to ottoman and republic period are determined, and essential principles of a integrative conservation approach determined in the context of the historical - multi-layered character of this area.

Keywords: Urban archeology, Historical stratification, Wide construction movements, Atatürk Boulevard, Multilayered, Ottoman period

İstanbul- Atatürk Bulvarı Örneğinde Tarihsel Katmanlaşma ve Kaybolan Osmanlı Eserleri

ÖZET

İstanbul'un bilinen ilk yerleşim yerlerinden birisi olan Tarihi Yarımada, tarih boyunca birçok uygarlığın yaşamını sürdürdüğü bir kent merkezi olmuş ve bu uygarlıklar tarafından imar-iskân edilen bölgenin geçirdiği değişimler, onun günümüzdeki çok katmanlı dokusunu meydana getirmiştir. Cumhuriyet Dönemi imar çalışmalarının sonucunda açılan yol akslarından birisi olan Atatürk Bulvarı'nda tarihi katmanlaşmanın görünür ve görünmez izleri, bulvar ve çevresindeki üst üste çakışma sonucu oluşan kent dokusu, Bizans, Osmanlı ve Cumhuriyet olmak üzere üç dönemde incelenebilmektedir. Atatürk Bulvarı ve çevresindeki tarihsel katmanlaşma, geçmiş dönemler ile mevcut durumun birbiri içine geçmiş dokusu ve bu süreçte tahrip veya yok olan katmanlar ağırlıklı olarak Osmanlı Dönemi özelinde incelenmiş, bu dönemden günümüze miras kalan ve Cumhuriyet Dönemi'nde bunlara eklenen 20. Yüzyıl



mirası olabilecek yapıların korunması ve kültürel önemi olan bu bölgenin geleceğinin tasarlanması için çok katmanlılık referansında bütüncül bir yaklaşımla korunması gerekliliği tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kent arkeolojisi, Tarihsel katmanlaşma, İmar hareketleri, Atatürk Bulvarı, Çok katmanlılık, Osmanlı Dönemi.

1. Giriş:

Kent Arkeolojisi Kavramı ve Gelişimi

Tarih boyunca çeşitli uygarlıkların yerleşim yeri olmuş kentler, farklı dönemlerin görünür ve görünmez çok katmanlı olan mekânsal izlerini barındırmaktadır. Bu kentlerdeki farklı kültürel katmanlar, kentlerin günümüze kadar olan değişiminin okunmasını sağlarken, günümüze dek ulaşmayan toplumların kültürlerinin anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

Günümüz çok katmanlı kentlerinde; tarihsel katmanlaşma, oluşturduğu mimari ve mekânsal zenginliklerle bu kentlerin kimliklerini özgün hale getirmektedir. Ama modernleşme ve kentleşme akımı Dünyada ve Türkiye'de çok katmanlı kentlerin dokusunu dönüştürmekte, tarihsel katmanların izlerini silerek kısmen ya da tamamen yok etmektedir.

Kentlerin altındaki arkeolojik kalıntılara ulaşma olayı aslında 19. yüzyıla tarihlenir. Londra ve Oslo gibi pek çok Avrupa kentinde bu dönemde binaların yenilenmesi sırasında arkeolojik kalıntılar ortaya çıkmış, ancak bu buluntular önemsenmemiş, I. Dünya Savaşı sonrasında da bu durum devam etmiştir. Bir disiplin olarak kent arkeolojisinin ortaya çıkışı buluntuların ortaya çıkışından çok daha sonra gerçekleşmiştir. (Aydeniz, 2012).

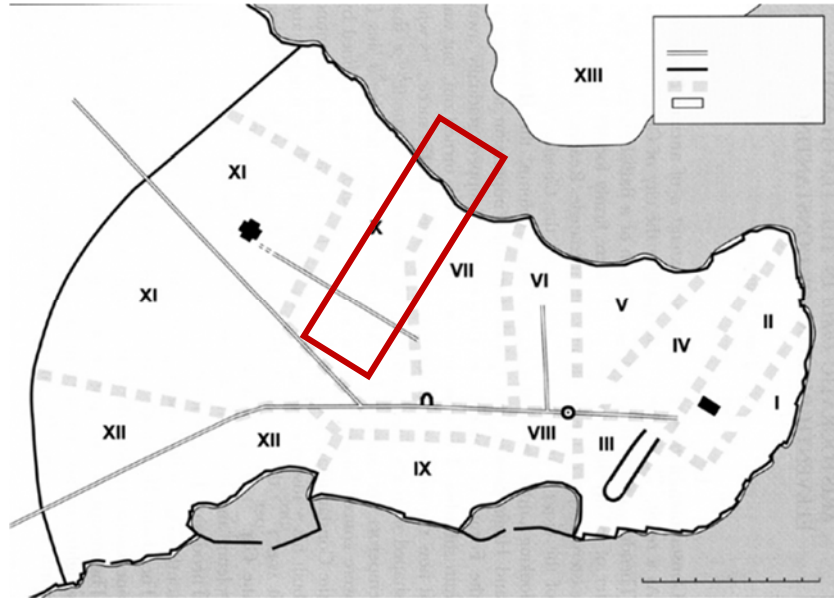
Kent Arkeolojisi olarak tanımlanan disiplinin ortaya çıkışı oldukça yakın bir döneme, 20. yüzyılın ortalarına tarihlenir. II. Dünya Savaşı sırasında (1939-1945) büyük yıkım gören kentlerde yer altındaki arkeolojik verilerin ortaya çıkması ile arkeolojinin yalnızca antik sitlerde değil büyük kentlerde de bir araştırma konusu olabileceği fikri gelişmiştir. Özellikle Almanya, Polonya ve Sovyetler Birliği'nde yapılan çalışmalar ilk kent arkeolojisi örneklerini oluşturur (Tuna, 2003). Yerleşim yerlerinin tarihsel gelişimi, yer altı ve yer üstü tüm varlıkların korunması ve bir bütün olarak ele alınması ise 20. yüzyıl'ın ikinci yarısından itibaren başlar. Türkiye'de kentsel arkeolojinin tarihi Cumhuriyet'in ilk yıllarında müzeler tarafından yapılan kazılarla başlamıştır. (Karabağ, 2008). Tüm ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de kent arkeolojisi toplumsal bellek ve kimlik bilincinin gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Bu çalışmada; Cumhuriyet Dönemi'ndeki imar çalışmaları sırasında açılan İstanbul Atatürk Bulvarı'nın, Valens Su Kemerli ile Unkapanı/Atatürk Köprüsü arasındaki bölümü, bölgenin tarihsel katmanlaşma boyutu ele alınarak Osmanlı Dönemi özelinde incelenmiştir.

2. Tarihi Yarımada İçinde Atatürk Bulvarı'nın Konumu

Atatürk Bulvarı Aksaray Meydanı'ndan başlayıp, Haliç üzerindeki Unkapanı/Atatürk Köprüsü ile sonlanan ana arterdir. Bu arter Tarihi Yarımada'yı, Perşembe Pazarı üzerinden Galata'ya bağlayan önemli bir akstır. Bizans döneminde 10. Bölge olarak adlandırılan ve boşluklu Bizans yerleşimlerini barındıran bölge Osmanlı Dönemi'nde dolmuş ve yoğun bir

Osmanlı dokusu ortaya çıkmıştır. (Şekil 2.1) Cumhuriyet ile birlikte İstanbul'un nazım imar planının hazırlanması için, 1935-1951 yılları arasında Henri Prost görevlendirilmiş, daha sonra 1956 yılında Hans Högg tarafından planlama ve uygulama çalışmaları yapılmıştır. (Esmer, 2013) Henri Prost ve Hans Högg tarafından yapılan planlama çalışmaları sonucunda Atatürk Bulvarı'nı oluşturacak aks açılırken, tarihi kent dokusunun önemli bir kısmı yıkılmıştır. Bu süreç içinde, sivil mimariyi oluşturan yapıların ahşap olması nedeniyle tümü yok olurken, anıtsal yapıların büyük bir kısmı yok olmuştur. Bu yapıların bazılarının kalıntıları halen alt katmanlarda yer almaktadır.



Şekil 2.1 Tarihi Yarımada'da X. Bölge ve Atatürk Bulvarı (Necipoğlu, 2001)

3. Tarihsel Katmanlaşma

Kentler, “İlk yerleşildikleri andan itibaren uygarlıklar tarafından defalarca yeniden üretilseler de tarihi birikimlerini belleklerinde sürekli olarak saklarlar”. (Hovardoğlu, 2009) Bu sürekli yenilemeler ise genellikle üst üste yığılan katmanlar şeklinde gerçekleşir. Sözü edilen katmanlaşmalar, bazen tek yapı ölçeğinde olabileceği gibi, bazen tüm bir kent bölgesi ya da Atatürk Bulvarı örneğinde görüldüğü üzere bir aks olarak gerçekleşebilmektedir. Katmanlaşma farklı toplulukların farklı zamanlarda aynı mekânı birbirlerinden devralmalarıyla ortaya çıkar. Günümüz kentlerin çoğu fiziksel olduğu kadar kültürel katmanlardan ve gerek yakın gerek ise uzak dönemlerden günümüze kalan izlerden oluşmaktadır.

3.1 İlk Katman: Bizans Dönemi

Haliç'te günümüzde Unkapanı olarak adlandırılan, Bizans Dönemi'nde ise Antonius Limanı olarak anılan, deniz girintisinin iki yanında Plateia ve Zeugma adlı iki adet mahalle bulunmaktaydı. Zeugma mevkiinde yer alan fakat günümüze



ulaşmayan ve limana adını veren Antonius¹ Kilisesi önemli bir dini merkez oluşturmaktaydı. Bu mahallelerden yokuş yukarı çıkıldığında Pantakrator Kilisesi (Zeyrek Camii) ve Kilise'yi çevreleyen rahip odaları, hastane ve bahçelerden oluşan büyük bir manastır kompleksi bulunmaktaydı. Bu manastırın su ihtiyacı günümüzde halen mevcut olan ve Atatürk Bulvarı kenarında yer alan büyük sarnıçtan karşılamaktaydı. Bu sarnıç aynı zamanda manastır kompleksi için bir istinat duvarı görevini de üstlenmekteydi.(Aygen ve diğerleri, 1987). Manastır kompleksi kotunun altında kalan, günümüzde Atatürk Bulvarı'nın geçtiği bölgenin önemli bir kısmının, Unkapanı'ndan başlayıp Vezneciler'e kadar uzanan büyük bir nekropol alanı olduğu bilinmektedir. (Müller-Wiener, 2016) Bu nekropolün Vezneciler'e yakın kısmının üzerinden Valens Su Kemerı geçer. İmparator Hadrian döneminde inşa edilmeye başlanan kemer, İmparator Valens (364-378) tarafından bitirilmiştir. Birçok bölümü Latin istilasında harap olmuş olan su kemerı, fetihten sonra tamir edilmiş ve Osmanlı Dönemi'nde kullanılmıştır. (Diez & Glück, 1920)

3.2 İkinci Katman: Osmanlı Dönemi

Bizans Dönemi'nde kısmen nekropol alanı olan günümüzdeki Atatürk Bulvarı aksı Osmanlı Dönemi'nde mahallelerle dolmuştur. Dolayısıyla başta bu bölgeler olmak üzere kentin su ihtiyacını karşılayacak altyapı ve hamamların inşasına başlanmıştır. Valens Kemerı'nin hemen önünde Kırkçeşme tesisleri kurulmuş, bu tesis bölgede oluşturulan yeni hamamları ve Fatih Camii medreselerini beslemiştir.

Antonius Limanı Bizans Dönemi'den beri buğday ticaretinin yapıldığı yerdir. Osmanlı Dönemi'nde Plateia ve Zeugma mahalleleri bir tür endüstri alanına dönüşmüş, bölgede su ve rüzgâr ile çalışan değirmenler kurulmuştur. Bu dönemde değirmenlerin varlığı Osmanlı Dönemi'nde de buğday ticaretinin burada devam ettiğini göstermektedir. 19. yüzyılın ikinci yarısında buhar ile çalışan değirmenler ortaya çıkınca 1870 yılında bölgeye Unkapanı Değirmeni adı altında o dönem için çağdaş sayılabilecek bir endüstri yapısı inşa edilmiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde 1958 yılında inşa edilen İMÇ Blokları'nın yapımı sırasında ana binası ve bacaları yıkılmış olan bu binanın bazı kalıntıları halen mevcuttur.

Sanayi ve ticaretin merkezlerinden biri olmaya başlayan bu bölgede sanayi yapılarının yanı sıra çeşitli mescitler de inşa edilmiş fakat bunların hemen hiç biri günümüze ulaşmamıştır. Bu yapıların en önemlilerinden biri nedensiz olarak yıktırılan Papazoğlu Mescidi'dir. Hoca Yakup Sokağı üzerinde olduğu bilinen ve bulunduğu mahalleye ismini veren mescidin 16. yüzyıl

¹ Kiliseye ve limana adını veren St. Antonius muhtemelen 9. yüzyıl sonunda Bizans Patriği olan ve Ortodoks Kilisesi ile Vatikan arasında barış sağlama çalışmalarıyla tanınan kişidir.

başlarında yapıldığı ve banisinin Mustafa Paşa² olduğu bilinmektedir. (Güldal, 2014) Papazoğlu Mescidi 1913-14 tarihli Alman Mavisi Haritaları'nda Papazzade Camii, 1933 tarihli Pervititch'te ise "cami ruine" harap cami şeklinde belirtilmiştir. (Şekil 3.2.1) Pervititch'ten anlaşıldığı gibi yapı 1930'lu yıllarda kısmen yıkık durumdadır. Bulvar'ın açılmasıyla birlikte mescidin yer altı ve yer üstündeki tüm izleri tamamen yok olmuştur.

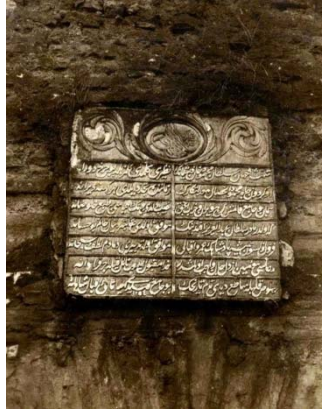


Şekil 3.2.1 Alman Mavileri Haritaları'nda (1913-14) Papazzade Camii (Solda), Pervititch Sigorta Haritaları'nda (1933) cami ruine olarak belirtilen Papazoğlu Mescidi (Sağda)

Semavi Eyice eser ile ilgili bu yıkım kararını “ *yeni caddeye hiçbir zararı olmadığı halde garip anlayışların hakim olduğu imarın lüzumsuz kurbanlarından biri olarak ortadan kaldırılmıştır.*” şeklinde eleştirmiştir. (Eyice, 1981)

Bunun gibi, kiliseden dönüştürülmüş bir mescit olan ve yola denk gelmemesine rağmen 1943 yılında yıktırılan Sekbanbaşı Mescidi, Atatürk Bulvarı'nda Sehzadebaşı'ndan Unkapanı'na giderken sol tarafta yer almaktaydı. 19. yüzyıldaki Unkapanı yangınlarında zarar görmüş olan yapı 1838 yılında Abdülaziz'in annesi Pertevniyal Valide Sultan tarafından tamir ettirilmiştir. (Güldal, 2014) 1943 yılında yıkılan yapının bulunduğu parsel 1962 yılında açılan yarışma sonucunda SSK Zeyrek Sigorta Tesisi yaptırılmıştır.

² Osmanlı vezirlerinden olan Papazoğlu Mustafa Paşa 1552/53 tarihinde vefat etmiştir.

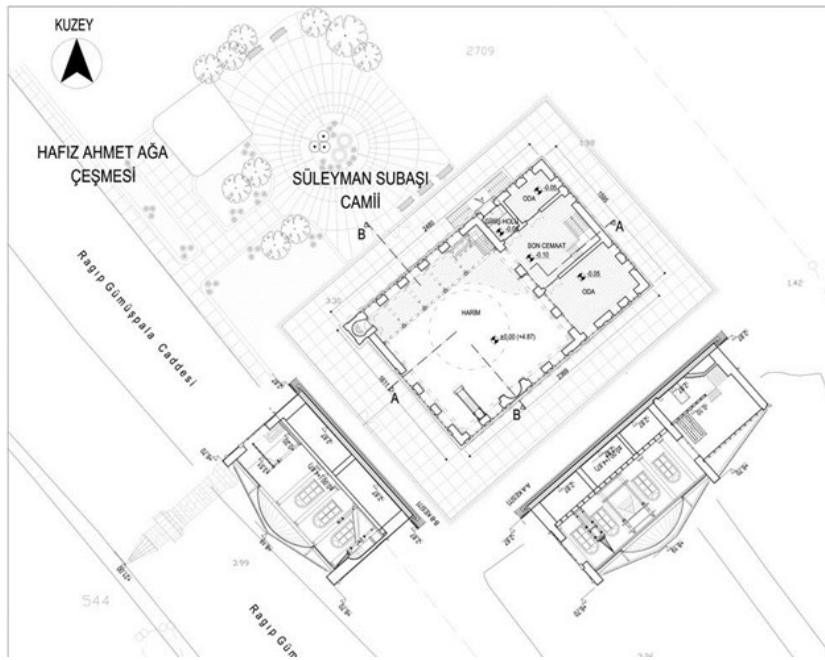


Şekil 3.2.2 Solda Sekbanbaşı İbrahim Ağa Mescidi (Schneider, 1935), Sağda 19. Yüzyıl yangınından sonra eklenen kitabesi (Encümen Arşivi: 1941)

1571 yılında Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde Mimar Sinan tarafından inşa edilmiş olan Süleyman Subaşı Camii de yıkılan camiler arasındadır. (Eyice, 1997) Unkapanı/Atatürk Köprüsü'nün yapımı sırasında yıktırılmış olan caminin yakın zamanda rekonstrüksiyonu yapılmış fakat asıl parseli yola dahil edilen yapı, eski yerine yakın bir başka parsele inşa edilmiştir. (Bilgili, 2015)



Şekil 3.2.3 Süleyman Subaşı Mescidi (Caner Cangül Arşivi, erişim tarihi: 2018)

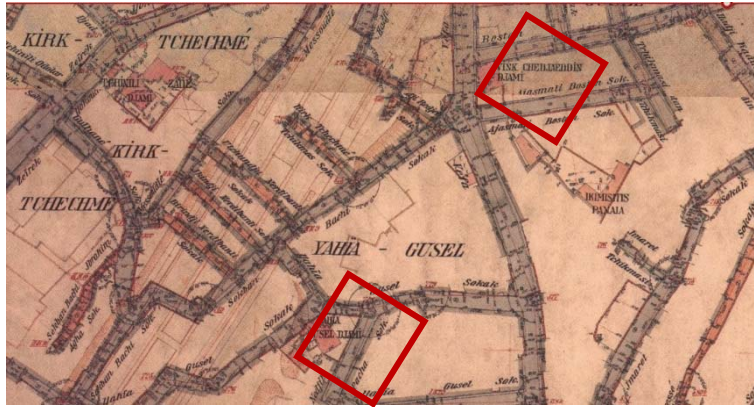


Şekil 3.2.4 Süleyman Subaşı Mescidi Rekonstrüksiyon Planı

Atatürk Bulvarı'nda Valens Su Kemerı yakınlarında, günümüzdeki İMÇ Blokları'nın olduğu yerde bulunan ve çarşı yapılırken yıkılan diğer iki yapı birbirlerine yakın konumda bulunan Voynak Şucaeddin ve Yahya Güzel (Hoca Teberrük) mescitleridir. Vakfiyesinde yapıldığı yıl belirtilmemiş olan Voynak Şucaeddin Mescidi'nin Yahya Güzel Mescidi ile aynı zamanda (M. 1476) inşa edildiği kabul edilmektedir. Yahya Güzel Mescidi'nin banisi, Hoca Teberrük adı ile bilinen İbrahim Hulusi Efendi'dir. Yapılar, Atatürk Bulvarı açıldıktan sonra imar çalışmalarının ikinci etabında, 1967-68 yılları arasında inşa edilen İMÇ bloklarının altında kalmıştır. (Etüt ve Projeler Daire Başkanlığı, 2014)



Şekil 3.2.5 Hoca Teberrek (Yahya Güzel) Mescidi (Ayverdi, 1958)



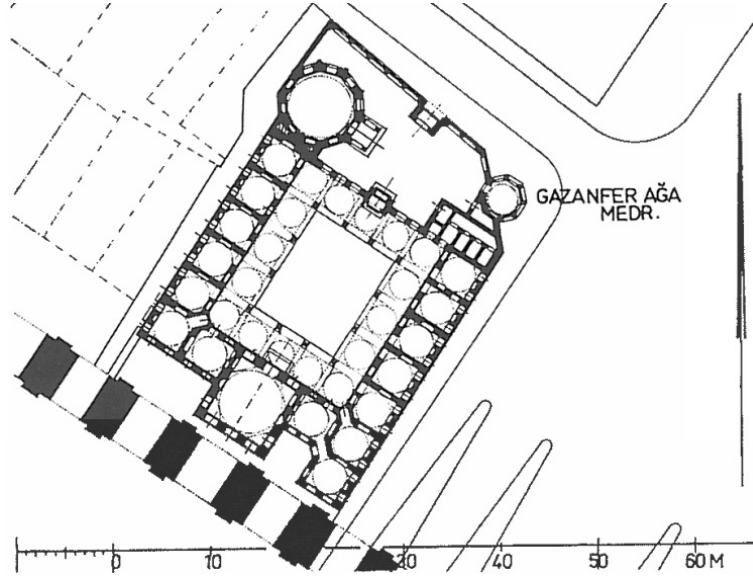
Şekil 3.2.6 Alman Mavileri Haritaları'nda (1913-14) Yahya Güzel (Hoca Teberrek) Mescidi ve Voynak Şucaeddin Mescidi



Şekil 3.2.7 Hoca Teberrük Cami kalıntıları (Eyice, 1943)

Fatih Dönemi'nde Pantokrator Manastırı Zeyrek Molla Mehmet Efendi'ye tahsis edilmiş ve burada Fatih Dönemi İstanbul'unun ilk medrese binaları ortaya çıkmıştır. Bu medreseler, 1462-1470 yılları arasında Fatih Külliyesi yapıldıktan sonra külliye'nin medreselerine taşınmış, Pantokrator Manastırı Kilisesi ise camiye dönüştürülmüştür. Fatih Medreseleri büyüyen kentin ve bu bölgenin eğitim ihtiyacı için yetersiz kalmaya başlayınca bölgede yeni eğitim kurumları yapılmaya başlanmıştır. Yeni bir anlayışla külliye şeklinde inşa edilen ve kompleks medreseler olarak da adlandırılan bu medreselerin günümüze kadar gelen en önemli örneklerinden biri Gazanfer Ağa Külliyesi'dir. 1596 tarihinde yapılmış olan medresenin banisi III. Mehmed'in has odabaşı Gazanfer Ağa'dır. Saray mimarı Davud Ağa tarafından tasarlanan medrese, türbe ve sebilden oluşan kompleksin kuzey yönündeki avlu girişinin karşısında medrese odaları yer almaktadır. (Şekil 3.2.8) Avlunun kuzeydoğu köşesinde Atatürk Bulvarı yönünde sebil, kuzeybatı yönünde türbe bulunmaktadır. Zaman içinde tahrip olan yapı, Cumhuriyet Dönemi'nde Atatürk Bulvarı'nın açılması sırasında restorasyon geçirmiş yapının onarımını Mimar Ekrem Hakkı Ayverdi üstlenmiştir.³

³ Gazanfer Ağa Medresesi tadilat tarihinden 1989'a kadar Belediye Müzesi, daha sonra da Karikatüre Müzesi olarak kullanılmıştır. 2010 yılındaki son restorasyondan sonra yapı eğitim ve kültür merkezi olarak kullanılmaktadır. (Göncüoğlu, 2009)



Şekil 3.2.8 Gazanfer Ağa Külliyesi (Müller-Wiener, 2016)



Şekil 3.2.9 Atatürk Bulvarı'nın açıldığı yıllarda Gazanfer Ağa Medresesi'nin görünümü (Caner Cangül Arşivi, fotoğrafın yılı: 1941)



Şekil 3.2.10 Günümüzde Gazanfer Ağa Medresesi'nin giriş cephesinden görünümü (İsmailoğlu & Çakır, 2018)

Bölgede Osmanlı Dönemi'nden günümüze kalan diğer bir önemli yapı Şeb Sefa Hatun Camii ve Sübyan Mektebi'dir. I. Abdülhamid'in eşlerinden Fatma Şeb Sefa Hanım için külliye olarak yapılan yapının inşa tarihi 1787'dir. Yapılar Atatürk Bulvarı açılırken zarar görmüş, yolun açılması ile cami cadde kotunun altında kalmış ve görünümü bozulmuştur. Aynı durum Sübyan Mektebi için de geçerlidir. Avlusu ve dükkânları istimlak edilen külliye özgünlüğünü yitirmiştir. (Ünsal, 1969)



Şekil 3.2.11 Şeb Sefa Hatun Külliyesi (Encümen Arşivi, 03.03.1941)



Şekil 3.2.12 Şeb Sefa Hatun Külliyesi (Encümen Arşivi, 03.03.1941)

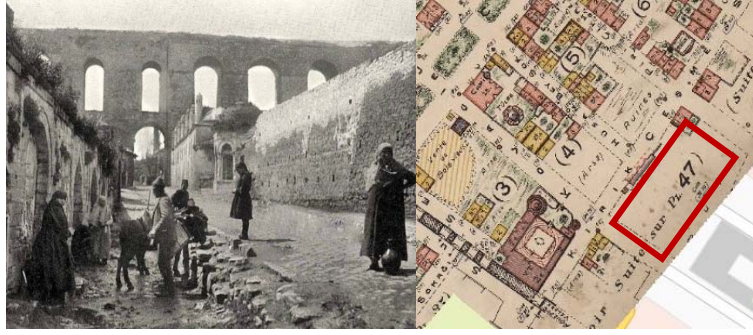
Yıkılan yapılar arasında mescit ve medreselerin yanı sıra hamamlar da yer almaktadır. Azepler (Elvan Çelebi) Mescidi ve Hamamı buna güzel bir örnektir. Çeşitli nedenlerle atıl kalan ve kullanılmayan yapı zaman içinde tahrip olmuş ve sonunda yıktırılmıştır. Bir Bizans Hamamı'ndan dönüştürülmüş olan hamam da mescit ile aynı kaderi paylaşmış ve 1941 tarihinde cami ile birlikte yıktırılmıştır (Müller -Wiener, 2016).



Şekil 3.2.13 Pervititch (1933) ve Alman Mavileri Haritaları'nda (1913-14)

Azepler (Elvan Çelebi) Mescidi ve Hamamı

Gazanfer Ağa Medresesi ve kısmen Valens Su Kemerî'nin önünde günümüzdeki Bulvar'ın üstünde yer alan Kırk Çeşmeler de kaybolan yapı gruplarındandır. Birkaç çeşme nişinden oluşan ve ilginç taş oyma örnekleri ile bezeli bu kompleks 1940 yılında İstanbul'a getirilen şehir plancısı Henri Prost'un projesi doğrultusunda yol genişletme amacı ile yıktırılmıştır. (Güldal, 2014) Roma mimarisinin nymphaeum örneklerini andıran ve kent ölçeğinde önemli bir sürdürülebilir kentsel hafıza örneği olabilecek olan bu ilginç kültür mirasının günümüze ulaşmaması gerçekten bir eksikliktir.



Şekil 3.2.14 Kırkçeşmeler (Caner Cangül Arşivi, erişim tarihi: 2018)

3.3 Üçüncü Katman-Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet Dönemi imar faaliyetleri sonucunda açılan bulvar üzerine 1960'lı yıllarda modernleşme hareketinin öncüleri olarak İMÇ Blokları, Hıfzı Sıhha Enstitüsü, İstanbul Tekel Müdürlüğü, Zeyrek Sosyal Sigortalar Binası ve Reşat Nuri Sahnesi gibi önemli birçok yapı yapılmıştır.

Günümüzde pek çok sanat eserini bünyesinde barındıran İMÇ Blokları'nın yapımı için 1958 yılında bir şehircilik yarışması açılmış, Doğan Tekeli, Sami Sisa ve Metin Hepgüler ekibinin sunduları proje yarışmayı kazanmıştır. Bazı revizyonlar geçiren projeye göre yapımına başlanan çarşının I. Kısım 1967, II. Kısım 1968'de tamamlanmıştır.



Şekil 3.3.1 İstanbul Manifaturacılar Çarşısı I. Kısım Vaziyet Planı (1967)

20. yüzyıl ortası mimari akımlarının ülkemizde ilginç bir yansıması olan Hıfzısıhha Enstitüsü (1952), Cumhuriyet döneminin önemli mimarlarından İlhan Tayman'ın tasarlamış olduğu İstanbul Tekel Genel Müdürlüğü (1959), Sedat Hakkı Eldem'in 1962 yılında tasarladığı ve 1986 yılında Ağa Han ödülünü kazandığı Zeyrek Sosyal Sigortalar Binası bu dönemin en önemli ve simge yapılarıdır.



Şekil 3.3.2 Hıfzı Sıhha Enstitüsü ve SSK Zeyrek Tesisleri (İsmailoğlu & Çakır, 2018)

Ne yazık ki günümüzde bu yapılar, değişen kullanım ihtiyaçlarından dolayı ya işlev değiştirmekte ya da harap duruma gelmektedir. Zaman zaman bulvar üzerindeki modern miras olabilecek statüdeki bu yapıların yıkılıp yerlerine yenilerinin yapılması ile ilgili projeler basına yansımaktadır. Söz konusu yapıları yıkmak, kentin belleğine indirilmiş bir diğer darbe olacaktır. Kentin hafızasını korumanın tek yolu Atatürk Bulvarı'nı tüm katmanları ile birlikte korumak ve böylece kentin süreç içindeki aşamalarını sergileyerek bir İstanbul kimliği oluşturmanın parçası olmaktır.

4. Sonuç

Çok katmanlı kentlerde alt katmanların algılanamaması toplumsal bellek açısından sorun yaratır. Katmanlaşmış kentin sakinlerinin kimlik arayışına, o kentin gelişme aşamalarını ortaya koyan katmanlar yanıt verir. Söz konusu katmanların İstanbul örneğinde olduğu gibi planlama süreci sonucu yok edilmiş olması ise İstanbul'un kentli kimliğinde günümüzde yaşanan karmaşanın başlangıç noktasını oluşturmaktadır.

20. yüzyıl mirası korunurken altındaki Osmanlı ve Bizans katmanları da bütünleşik bir şekilde yorumlanmalıdır. Çoğu kez birçok 20. yüzyıl binasının altında kısmen ayakta olan veya sadece bir iz olarak görünen bir dönem ürünü, geçmiş dönem mirası bulunmaktadır. Bu mirasın tüm katmanlarının bir arada korunması ve yorumlanması kentin belleğinin sürdürülebilmesi açısından büyük önem taşır. Bu tür yaklaşımların Atatürk Bulvarı örneğinde de uygulanması sadece eski dönemlere değil, bu dönem katmanlarının üzerinde yapılanmış olan 20. yüzyıl mirasına olan ilgiyi de arttıracaktır. Sonuç olarak hem Türk mimarlarının, hem de uluslararası plancıların katkısı ile var olan Atatürk Bulvarı'nın bütün dönemleri ile birlikte bütünleşik bir miras olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.



REFERENCES

- Aydeniz, E. N., <https://journal.yasar.edu.tr>, 2012.
- Aygen, Z., Tanyeli, G., Tanyeli, U., “Stadterneuerungsvorschlag: Sanierungsprojekt in Zeyrek İstanbul” İstanbul & Berlin STERN, 1987.
- Ayverdi, E. H., 1958, “19. Asırda İstanbul Haritası”, İstanbul, Şehir Matbaası.
- Bilgili, B., 2015, “Kaybolan Kültür Varlıkları ve Yeniden Yapımlarının Değerlendirilmesi: İstanbul Tarihi Yarımada’dan Örnekler”, T. M. ve M. O. Birliği, Tarihi Eserlerin Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu Kitabı, Erzurum, sy. 415-430.
- Dağdelen, İ., 2017. “Alman Mavileri 1913-1914 1.Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları”, Arşiv Serisi, İstanbul, İBB Kültür A.Ş.
- Diez, D. E., Glück, D. H., 1920. “Alt Konstantinopel”, Münih, Roland-Verlag.
- Esmer, M., 2013, “1956-1960 İmarı: Karaköy-Beşiktaş Sahil Aksında Kaybolan / Yıkılan / Taşınan Yapılar”, Mimarlık Dergisi, Kasım-Aralık, s. 374
- Etüd ve Projeler Daire Başkanlığı, 2014, “İstanbul’un Kaybolan Kültür Varlıkları Suriçi (Fatih) Camileri ve Mescitleri I”, İstanbul, İBB Kültür A.Ş.
- Eyice, S., 1981, “İstanbul’un Ortadan Kalkan Bazı Tarihi Eserleri”, Tarih Enstitüsü Dergisi, Issue 10-11, p. 164.
- Eyice, S., 1997, “Haliç”, İslam Ansiklopedisi, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, pp. 264-280.
- Göncüoğlu, S. F., 2009, “İstanbul’un Fethi Sonrasında Kurulan İlk Semt: “Saraçhane”, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi.
- Güldal, F., 2014, “İstanbul’un 100 Kaybolan Eseri”, İstanbul: İBB Kültür A.Ş.
- Hovardaoğlu, S. Ç., 2009. Tarihi Süreklilikte Kentsel Katmanlaşmanın Belgelenmesi Bağlamında Kayseri Kent Merkezi. Doktora Tezi, İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Karabağ, E. N., 2008, “Kent Arkeolojisi Metoduyla Çok Katmanlı Kentlerdeki Tarihsel Sürekliliğin Çözümленerek Korunması”, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Aralık, İzmir.
- Müller-Wiener, W., 2016, “İstanbul’un Tarihsel Topografyası”, 4. Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Necipoğlu, M., (ed.), 2001, “Byzantine Constantinople: Monuments, Topography and Everyday Life” (Brill, MMed 1933), Leiden, 2001, s.41.
- Pervititch, J., 1933. “Jacques Pervititch Sigorta Haritalarında İstanbul”, İstanbul, Tarih Vakfı.
- Schneider, A. M., “Byzanz”, İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü, Berlin 1936
- Tuna, N., 2003, “İstanbul Suriçi’nde Kentsel Arkeolojik Kültür Mirası”, İstanbul Dergisi 46 , sh. 88-93.
- Tokay, Z. H., 1994, “Osmanlı Külliyelerinin Temel Özellikleri ve Günümüz Ortamında Değerlendirilmeleri”, Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Nisan, İstanbul.
- Ünsal, B., 1969, “İstanbulun İmarı ve Eski Eser Kaybı”, Türk sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri II. İstanbul, İDGSA Türk Sanatı Tarihi Enstitüsü Yayınları, pp. 6-62.

**İnternet Kaynakları:**

- Caner Cangül Arşivi (a):
- <http://www.eskiistanbul.net/3986/suleyman-subasi-camii-unkapani#lg=0&slide=0>
- Caner Cangül Arşivi (b) : <http://www.eskiistanbul.net/5700/kirkcesmeler>
- <http://www.doaks.org/resources/seals/byzantine-seals/BZS.1958.106.309>, 2018
- <http://www.fatih.bel.tr/Gallery.aspx?GalleryID=3821>
- <http://www.hayalleme.com/kayip-eser-sekbanbasi-mescidi/>
- <http://www.imc.org.tr/icerik.php?m=62>